

ingen af de store europæiske magtgrupper ønskede at hjælpe landet, da det fik behov for det.

Hattons bedømmelse af Karl XII bliver i det store og hele et defensorat, hvilket bl. a. kommer til udtryk i den hyppige anvendelse af begrebet nødvendighed og beslægtede begreber: Kongen var nødt til at gå ind i Polen, nødvendighed drev ham også ind i Sachsen, og samme årsag havde hans forhastede udmarch fra dette land. Det var endelig også et element af nødvendighed, der forhindrede Sverige i i tide at sikre sig en fast alliance med en eller flere af stormagterne.

Flere af de begreber, Hatton anvender, kunne man godt ønske defineret klarere, og nogle af dem burde ikke optræde i en fremstilling, der præsenteres som »scholarly«. Der tales f. ex. om »the web of fate« (s. 245), og at »Fate rained blow upon blow upon him« (s. 270). Her synes Karl XII's egen fatalisme at have smittet af på hans medfølelse biograf. Man kan også nok undre sig over, at der ikke i alle tilfælde er anført belæg for de anvendte argumenter. Dette gælder bl. a. argumenteringen for sømagternes politik indtil 1706 (s. 157), kongens tanker i efteråret 1699 (s. 110) og rådgivernes og embedsmændenes forestillinger om krig og fred (s. 126).

Anmelderen deler Hattons opfattelse af den danske regering som drivende kraft ved etableringen af angrebsforbundet mod Sverige, men skildringen heraf er ikke særlig dækkende, flere af de vigtigste led omtales slet ikke, og beskrivelsen af traktaten mellem Chr. V og August af Sachsen-Polen fra marts 1698 er ikke korrekt for de hemmelige artiklers vedkommende (s. 103).

Disse kritiske bemærkninger bør dog ikke på nogen måde fordunkle den kendsgerning, at der med dr. Hattons værk er ydet et vægtigt bidrag til den lange debat om den omstridte konge, hvis gravfred af nidkære forskere er blevet forstyrret ikke færre end fire gange. For den engelsktalende verden, som bogen i særlig grad henvender sig til, og som normalt ikke har lejlighed til at orientere sig om forskningen i de skandinaviske lande, må bogen være uhyre velkommen.

BENT JENSEN

ERIK AMBURGER: *Geschichte der Behördenorganisation Russlands von Peter dem Grossen bis 1917. Studien zur Geschichte Osteuropas X.* Leiden, E. J. Brill, 1966. xxxii + 622 s. 86 fl.

Dr. Erik Amburger, der er knyttet til universitetet i Giessen, er født i St. Petersburg i en gammel tysk-russisk slægt. Han har skrevet om russisk historie i en menneskealder: Midt i 30'erne skrev han i *Personalhistorisk Tidsskrift* om Vitus Berings efterkommere og om dansk-norske officerer i Rusland under Katharina II. I 1934 udkom *Russland und Schweden*, i 1957 *Die Familie Marselis* og i 1961 både *Beiträge zur Geschichte der deutsch-russischen kulturellen Beziehungen* og *Geschichte des Protestantismus in Russland*.

Med bogen om den russiske statsadministration fra Peter den Store til 1917 har Amburger villet udfylde en lakune i historieforskningen, og det er lykkedes for ham. Bogen er uundværlig for alle, som vil studere den russiske stats forhold.

Sovjettiske historikere har taget tilløb til opgaven, nu har en vesttysker foræret dem storværket. Skam få den, som tænker ilde derom!

Amburger har studeret i universitetsbiblioteket i Helsinki og korresponderet med historikere i Warszawa og Moskva. Nærmere er han ikke kommet sovjetiske arkiver og biblioteker, men hans anvendelse af trykte kilder er særdeles omfattende. Lovudgaver og statshåndbøger er de vigtigste, dertil kommer historiske og statsretslige værker. Det er interessant, at et stort antal af de benyttede bøger er vestlige, og at ca. halvdelen af de russiske er udkommet før 1917. Genealogien, som burde have kunnet yde hjælp, er så godt som ikke-eksisterende i Sovjetunionen.

Størsteparten af bogen (460 sider) er repertorier over styrelser og institutioner med oplysninger om omstændighederne ved grundlæggelsen, ændringerne i tidens løb og navnene på deres ledere. De er komplette, overskuelige og tilmed skrevet i et behageligt sprog. Mere behøver man ikke at sige om repertorierne. Derimod fortjener de indledende og afsluttende afsnit at blive nævnt.

I indledningen (60 sider) skildres først det administrative apparat, som Peter den Store forefandt, da han tog magten. Der var ca. 45 personligt ledede kancellier (*prikaz'er*) med tilfældig ressortfordeling, oprettet efter saglige, geografiske eller personlige kriterier og ofte overlappende hverandre. Peter foretrak kollegier, fordi han mente, at de ville være lettere for ham at beherske og vanskeligere at bestikke. Som læremester tog han fjenden Sverige: De administrative organer, man forefandt i de erobrede svenske provinser, blev overført til det lokale styre i Rusland. Kollegiesystemet blev indført i centraladministrationen, da Senatet (Riksrådet) blev grundlagt i 1711, og 1718-19 oprettedes 9 kollegier, først Admiralitetskollegiet, der foruden Sverige havde Danmark, Holland og England som forbilleder. I 1721 grundlagdes kirkestyrelsen, Synoden, det eneste kollegium, der eksisterede lige til oktoberrevolutionen. Amburger oplyser, at reglementerne for kollegiernes funktion fremkom efter, at de var blevet grundlagt, men han fortæller ikke noget om de kolossale vanskeligheder ved at få det nye system til at fungere.

Aleksander I havde som Peter en stærk vilje til radikale forandringer, og også han var indstillet på at lære af sine fjender. Med vesteuropæisk, især fransk, forbillede omdannedes fra 1809-11 kollegierne til ministerier.

Selvherskerne ændrede de øverste organer (statsråd, kancelli, kabinet, gehejmeråd, ministerråd) så ofte, at de ikke kunne nå at etablere sig som magtfaktorer. Det er en af grundene til, at Ruslands historie indeholder så mange eksempler på, at carernes yndlinge besad en magt, der gik ud over deres embeder: Menšikov og Biron i det 18. århundrede, Speranskij og Arakčev i begyndelsen af det 19. århundrede, Pobjedonoscev omkr. 1900 og Rasputin indtil 1916.

Mens de centrale institutioner behandles ned til patronfabrikker og kejserindernes veldædige stiftelser, begrænser Amburger sig lokalt til guvernementerne, hvis antal og område følges fra 1708 til 1917; for visse grænseprovinser og for Finland og Polen gives dog mere detaljerede oplysninger.

I Anhang I anføres de russiske missioner i andre lande, i Anhang II forsknings- og undervisningsinstitutionerne. Her undrer man sig (igen) over, at universitetet i Moskva, Ruslands første, blev grundlagt så sent som i 1755. Indtil da uddannedes Ruslands civile embedsmænd i præsteseminarierne, og disse bevarede en fremtrædende stilling til revolutionen. Stalin var seminarist.

Indtil Peter den Stores tid var de store stillinger i staten blevet forbeholdt medlemmerne af de gamle russiske adelsslægter. Peter fratog adelen denne fortrinsstilling, og fra hans tid blev mange »homines novi« i stand til at nå statens top. Repertorierne viser dog, at enkelte af de gamle adelsslægter leverede høje embedsmænd lige til 1917. Men behovet for statsjenere var større, end Rusland kunne honorere, derfor fik udlændingene en dominerende position. Allerede i det 17. århundrede var der indvandret en del, og fra 1700 kom der så mange, at de vanskeligt kunne opsuges i den russiske befolkning. Flest kom der fra Tyskland og landene nord og vest for Tyskland; en del kom fra andre slaviske lande, Kaukasus og Grækenland. Der var bemærkelsesværdigt få katolikker, også blandt de tyske indvandrere.

I Amburgers bog omtales 2867 personer, hvoraf så mange som 1079 (37 %) var udlændinge, og så tælles endda hviderussere og ukrainere som russere. Af udlændingene er de 914 vesteuropæere, og af disse udgør igen de baltiske tyskere den største del. Udlændingenes antal var vistnok mindre i lokalforvaltningen. Uden for administrationen gjorde udlændinge, især jøder, sig stærkt gældende i handel og liberale erhverv. Fra midten af det 19. århundrede satte reaktionen ind (panslavisme, russificering), og i begyndelsen af dette århundrede var de fleste embeder besat af russere eller af medlemmer af forlængst naturaliserede slægter.

Bogen er klart disponeret og benytteren har til sin hjælp yderligere fire registre og to kort. Rusland har fået en administrationshistorie, som vil blive en klassiker. Hvornår får Danmark sin Amburger?

SIGURD RAMBUSCH

Politique de Montesquieu, présentée par JEAN EHRARD. Collection U. Paris, Armand Colin, 1965. 332 s. 12,50 F.

Det her foreliggende værk er udkommet i »Collection U«s serie: »Idées politiques«. Serien redigeres af generalsekretæren for »Fondation Nationale des Sciences Politiques«, Jean Touchard og forfølger – efter samme princip som de øvrige serier – et dobbelt formål: at give de studerende inden for samfundsvidenskaberne en praktisk og overskuelig indførelse i idéhistorien og at forsyne alle, der i den ene eller anden egenskab deltager i offentlig diskussion med en slags idéhistorisk håndbibliotek.

I overensstemmelse med, hvad der synes at være seriens sædvanlige dispositionsform, består værket af en indledning, der kort skildrer Montesquieu's liv og åndelige udvikling samt placerer ham i den idéhistoriske sammenhæng, efterfulgt af udvalgte tekster. Disse er forsynet med korte kommentarer, der udmærker sig ved en prisværdig præcision og ofte viser et bemærkelsesværdigt skarpsyn hos udgiveren.

Tekstudvalget er arrangeret i tre hovedafsnit efter de temaer, som Ehrard betragter som de centrale i Montesquieu's tænkning. Teksterne er taget ikke blot fra Montesquieu's offentliggjorte hovedværker, men også fra mindre skrifter og private optegnelser. Derved kastes der lys over udviklingen af de enkelte ideer og opnås en dybere forståelse af disse. Dette er af særlig betydning hos en forfatter som Montesquieu, der i kraft af sin rigt facetterede tænkning ofte